

Afrapportering af Projekt HOD.2016-0033

Hemmelige steder –Koldkrigstidens utilgængelige spor i Nordjylland

Nøddudgang fra det offentlige beskyttelsesrum under Færø Plads i Aalborg

Hemmelige Steder – koldkrigstidens utilgængelige spor i Nordjylland

Projekt Hemmelige Steder – Koldkrigstidens utilgængelige spor i Nordjylland handler om at give adgang til koldkrigssteder, der normalt ikke er tilgængelige. Grundlæggende er projektet bygget op omkring det civile beredskab og de materielle spor, der endnu er i byrum og landskab.

Koldkrigsperioden har sat sig spor i det moderne velfærdssamfund i den betydning, at man i Danmark detailplanlagde, hvordan civilsamfundet skulle overleve, når krigen kom. Det har givet sig til udtryk gennem regler om beskyttelsesrum under offentlige bygninger, planer for håndtering af flygtningestrømme, lagre af nødmateriel samt bygning af regeringsanlæg og kommandocentraler. Langt de fleste af de planer der forelå, og de funktioner der indtænkte i byggerier, var i samtiden ufortalte. Ligeledes har eftertiden ikke været vidende om det store beredskab, der lå klart i tilfælde af krig.

Målet med projektet har været sætte fokus på og give adgang via 360° Virtual Reality til koldkrigsperiodens byggerier, der indgik i det civile beredskab.

Teknikken

Platformen for projektet er en responsiv hjemmeside der ligger på adressen www.hemmeligesteder.com. Hjemmesiden er udarbejdet af firmaet Pikuseru www.pikuseru.dk, og er lavet til at fungere på pc'er såvel som mindre enheder såsom tablets og mobiltelefoner.

På hjemmesiden er hver lokalitet repræsenteret med billeder og supplerende tekst samt 360° VR. Hjemmesiden fremstår overordnet holdt i sort/hvid med brug af designskabelonen fra Historier om Danmark. Yderligere fotografier, bygningstegninger og baggrundsmateriale fra lokaliteterne samt de filmede lokaliteter, er dog repræsenteret i farver, da vi skønner, at det giver den mest virkelighedsnære oplevelse af stederne.

Filmene er udarbejdet af firmaet Brainstorm Crossmedia www.brainstormcm.dk. Der er blevet optaget 360° Virtual Reality på samtlige lokaliteter på nær en enkelt, hvor den private ejer ikke var interesseret i at der blev filmet. 360° VR teknologien lægger op til, at man bruger VR-briller, som eksempelvis Google Cardboards. Men det er muligt at se filmene ved at stå og vippe med mobiltelefonen og på den måde kigge rundt inde i rummene. På en PC kan man trække med musen for at se rundt inde i rummene. Så selvom man, som bruger, evt. ikke har VR briller kan alle bruge teknologien.

At vi har valgt at lægge materialet på en hjemmesideplatform begrundes med, at vi ønsker at materialet skal kunne tilgås så let om muligt. Hvis vi havde valgt at lægge materialet ind i applikation, ville det ikke være muligt at finde det i en almindelig internet søgning, ligesom brugen af materialet begrænsede sig til folk der downloadede appen. Erfaringer fra Innovationsnetværk for Oplevelsesøkonomi www.invio-net.dk har vist, at hvis en applikation først skal downloades, før end oplysningerne kan tilgås, vælger folk det ofte fra – og så når projektet ikke langt nok ud.

En statistik på projektets første 5 måneders levetid har vist, at vi har haft ca. 13.008 brugere inde og bruge hjemmesiden og se filmene via den. Heraf har kun 3505 unikke brugere været inde og åbne de filmede lokaliteter i 360° VR. Så alt i alt har der været mange brugere, som har benyttet sig af muligheden for at bruge hjemmesiden og kigge rundt inde i filmene. Men kun ca. en fjerdedel har åbnet filmene på en måde så de kunne ses i 360° VR. Brugertallet er vi generelt glade for, men omvendt så ville vi gerne have, at flere

fik øjnene op for mulighederne i filmformatet. Brugerstatistikken bekræfter os dog også i at vi har valgt rigtigt i forhold til formatet, som netop kan fungere på flere planer.

Som en reaktion på brugertallet har Nordjyllands Historiske Museum lavet et fremstød på de to museumsafdelinger i Aalborg og Hadsund, hvor vi har lagt Google Cardboard briller frem samt informationsplancher om projektet, for at flere kan få oplevelsen. Vi er også gået i samarbejde med Nordjyske Landsbibliotek/Aalborg bibliotekerne som linker til projektet fra deres hjemmeside og indarbejder projektet i deres historiesatsning i 2017.

Metoder til udpegning

De anvendte metoder til udpegningen af interessante historiske steder har i projektperioden bestået af en omfattende research inden for det civile beredskab. Hvilke niveauer var der i beredskabsplanlægningen, hvordan udmøntede de sig i Nordjylland og hvad findes der endnu af bygningsmasse inden for de nævnte kategorier. Endnu en vigtig faktor inden for udpegningen er muligheden for at erkende den oprindelige funktion for bygningen. I enkelte tilfælde som f.eks. de udpegede områder til nødbegravelsespladser, har der aldrig været opført en bygning, så vi har arbejdet ud fra, at området skal ligge så oprindeligt som muligt – med andre ord ligne det område, som der blev udpeget i perioden.

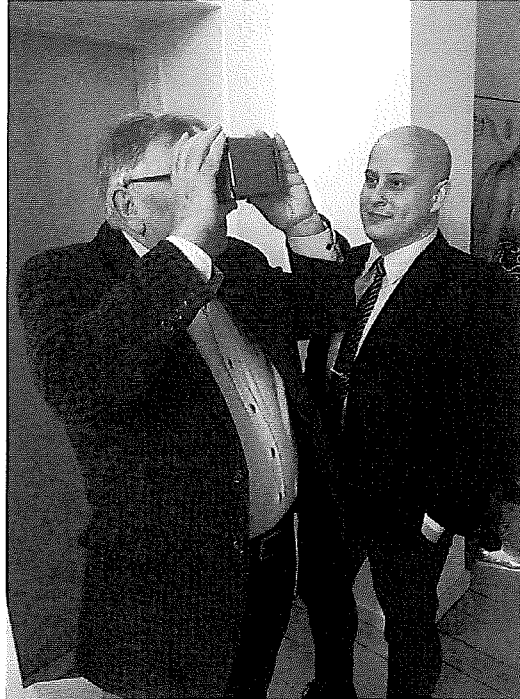
Ret hurtigt tegnede der sig et billede af nogle niveauer vi ønskede at vise, samt nogle funktioner som lå indtænkt, som en del af det civile beredskab. Det var vigtigt at få alle niveauerne repræsenteret og herunder også det helt borgernære niveau.

- Statsligt/regeringsniveau
- Civilregionsniveau/amterne
- Civilområder/kommunerne
- Befolkningens egne tiltag i sikringen

Overordnet set kan man sige, at der er en række museumsfaglige og formidlingsmæssige kriterier, der spiller ind på udvælgelsen af stederne.

1. Lokaliteten skal være fra koldkrigsperioden og meget gerne opført med henblik på en specifik funktion i beredskabet. Det vil give museet en historie at fortælle om koldkrigstidens beredskab, der kan afgrænses og relateres direkte til filmen fra stedet.
2. Lokaliteten skal fremstå så autentisk, at det er muligt at se, hvad tanken har været med den i beredskabssammenhæng.
3. Det skal være muligt at finde baggrundsmateriale om lokaliteten, der belyser funktion, betydning i samfundet, eventuelle planer i forbindelse med krig, evt. fotos fra opførelsen og lign.
4. Der skal gerne være nogle gode lokale historier at fortælle om lokaliteten

Første del af projektet gik i luften ved en reception den 28. maj 2017.

Et af museets bestyrelsesmedlemmer prøver 360° VR

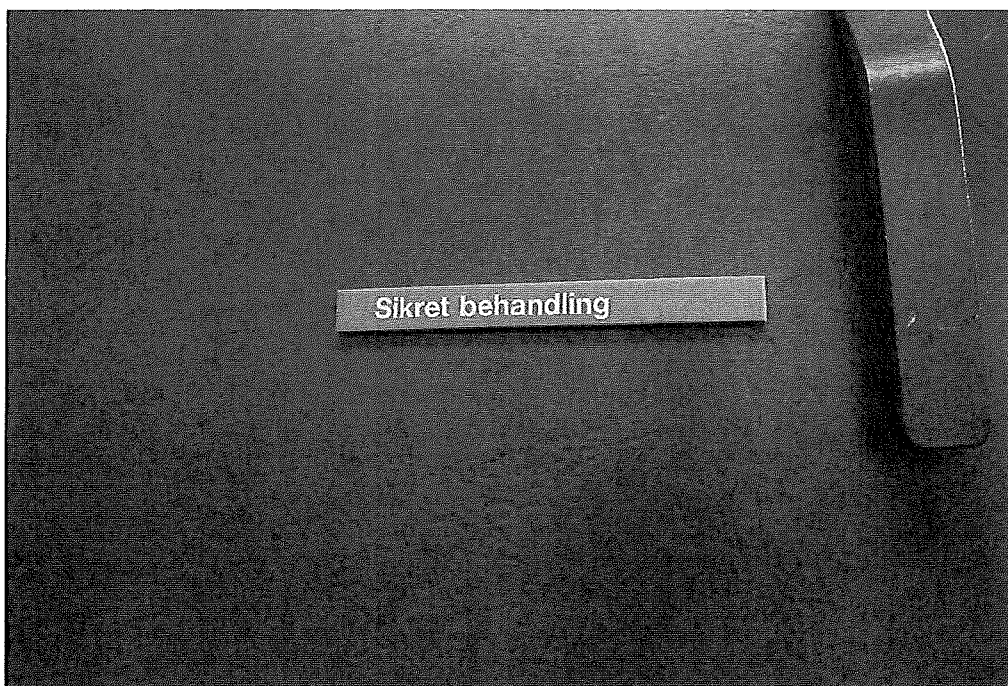
Ved lanceringen af projektet var der lagt 6 lokaliteter på hjemmesiden. De 6 koldkrigslokaliteter afspejlede regeringsniveau, civilregionsniveau samt civilområde niveau. I udvælgelsen var der lagt vægt på, at projektet ikke kun afspejlede den store by, Aalborg, men også lokalt havde en spredning.

De seks lokaliteter var:

- Regeringsanlæg Vestdanmark - REGAN Vest
- Radiobunkeren på Kollen
- Civilregionsbunkeren i Hammer Bakker
- Kommandocentralen i Hadsund
- Hjælpestationen på Ravnkilde Skole
- Frejlevsenderen

Alle lokaliteterne var udvalgt fra museets side

Projektets anden del

Anden del af projektet blev lagt på hjemmesiden hen over august 2017.

Forud for dette havde projektet Hemmelige Steder været repræsenteret i DR P4 Nordjylland i formiddagsprogrammet, hvor der blev fortalt om projektet og hvor der efterlystes andre interessante steder at medtage i projektet. Især blev der sat fokus på den borgernære fortælling, hvor folk eksempelvis havde haft etableret beskyttelsesrum i forbindelse med privatboliger.

Der blev også lavet en lille filmsekvens fra DR's side hvor Nordjyllands Historiske Museum fortæller om projektet og efterlyser viden om "gode koldkrigssteder".

https://www.facebook.com/pg/P4Nordjylland/videos/?ref=page_internal

Endvidere var TV2 Nord med på idéen og lavede også et indslag om Hemmelige Steder.

<https://www.tv2nord.dk/artikel/ny-hjemmeside-aabenbarer-hemmelige-steder-fra-den-kolde-krig>

Nordjyske var også med og bragte den 23., 25. samt 26. marts en omtale af hjemmesiden med en opfordring til at fortælle om Hemmelige Steder.

<https://nordjyske.dk/nyheder/se-hemmelige-steder-paa-nettet/bb3d3576-318d-4419-9245-5782bda32f91>

Fortællingen om de Hemmelige Steder foregik bl.a. også ved foredrag uden for museets dækningsområde. Bl.a. i Vesthimmerland hvor fortællingen om det civile beredskabs mange facetter indgik som optakt til en åbning af den lokale kommandocentral.

<https://nordjyske.dk/nyheder/kulturarvsmaaned-helt-oppe-i-gear-i-vesthimmerland/ae01c2e1-cd7c-4455-bcc5-e56543b9aa1d>

Spørgsmålet er om vi i projektets anden fase fik den dialog i gang med borgerne, som vi havde håbet på. Svaret er både ja og nej. Vi fik rigtigt mange henvendelser, men mange af henvendelserne vedr. beskyttelsesrum drejede sig om betondækningsgrave med en byggeperiode fra 1944-1945. Der var også enkelte der henvendte sig vedr. private beskyttelsesrum med nogle gode historier.

Nogle eksempler på blindgyder er listet herunder.

- En ældre mand henvendte sig og fortalte om en nabo til noget af hans familie. Naboen gravede ud til et beskyttelsesrum, fordi han var bange for russerne. Men han kunne ikke huske adressen og det lykkedes os aldrig at finde ud af præcist hvor det lå.
- Et yngre par henvendte sig fordi de på et tidspunkt havde kigget på et hus, hvor der lå et beskyttelsesrum i haven. Indgangen til beskyttelsesrummet var dog siden blevet dækket med jord, og det var ikke muligt at få adgang.
- En tredje sendte et billede af et gammelt hus han var i gang med at rive ned. Her lå kælderen blottet og man kunne se en kælder med en aftaget ståldør – altså en kælder der sikkert har fungeret som beskyttelsesrum.
- Jeg modtog kontaktoplysninger på en person der havde et personligt beskyttelsesrum – men personen havde ikke lyst til at deltage i projektet

Alle de henvendelser, vi fik, gav anledning til en god snak og viser en interesse for perioden. De gode snakke var givtige og ledte os videre til navne på folk vi kunne forsøge at kontakte.

Efter at have lagt enormt meget arbejde i at eftersøge private beskyttelsesrum, og næsten have afskrevet muligheden for at finde et. Lykkedes det endeligt – en dag talte Ulla Egeskov med en pensioneret ingeniør, der har været med til at renovere et offentligt beskyttelsesrum i Aalborg (Beskyttelsesrummet på Færø Plads, som indgår i projektet). Her fortælles igen om projektet og hvad vi undersøger og eftersøger. Hvorefter ingeniøren fortæller, at i 1962 byggede han et parcelhus til sig selv og familien, hvor han valgte at lave et beskyttelsesrum under. Efter henvendelse til den nuværende ejer af huset, blev der lavet aftale om, at den tidligere ejer og jeg kunne besøge huset og se beskyttelsesrummet. Vi fik ikke lov til at filme men vi måtte vi gerne tage et par fotografier.

Henvendelserne fra borgerne kombineret med museets egen research udmøntede sig i, at fire yderligere lokaliteter kom med i projektet.

- Offentligt Beskyttelsesrum på Færø Plads
- Privat beskyttelsesrum i Hasseris
- Nødoperationslokaler på Farsø Sygehus
- Nødbegravelsespladser i Nordjylland

Faglig sparring

Hjemmesiden er oprettet så den let kan udvides til at omfatte flere lokaliteter og mere end bare Nordjyllands Historiske Museums dækningsområde. Umiddelbart har projektet lagt en linje der handler om civilt beredskab og medtager på nuværende tidspunkt ikke militære installationer. Dette valg blev taget, fordi de civile anlæg for en stor dels vedkommende har levet et skjult liv i landskab og byrum. Men der er for så vidt ikke noget til hinder for, at projektet kan udvides til også at medtage militære koldkrigsanlæg.

Ligeledes har der internt såvel som eksternt været snakke omkring, hvilke formater der virker bedst til at formidle stederne. Denne vidensudveksling har hovedsageligt været med kolleger fra andre museer herunder Langelandsfortet. Udkommet af snakkene har været, at Langelandsfortet har valgt at bruge Lyd i form af podcasts, som en del af deres formidling, ligesom de har valgt at bruge filmede interviews i deres udstillinger. Brugen af podcasts kunne meget fint have indgået i Hemmelige Steder også. Hvert sted vi har filmet, har vi haft kontakt til folk der enten har arbejdet på stedet eller fagligt har haft en relation til stedet. Der kunne have været en direkte formidling, der kunne have ligget som et fortællingslag på hjemmesiden. I forbindelse med Nordjyllands Historiske Museums satsning på Kold Krig, overvejes det over tid at supplere Hemmelige Steder med netop et formidlingslag, hvor man via lyd kan høre gamle medarbejdere, hjemmeværnsfolk eller lign. fortælle om lokaliteterne.

Opsummering

Hemmelige Steder – koldkrigstidens utilgængelige spor i landskabet er gennemført med udgangen af august 2017. Der blev i alt medtaget 10 lokaliteter i projektet, som viser niveauer af det civile beredskab fra koldkrigsperioden i Nordjylland. Hjemmesiden er blevet godt modtaget af brugerne og pressen har også givet projektet en del opmærksomhed. Hjemmesiden www.hemmeligesteder.com har allerede en del brugere og vi satser med projektet på at kunne højne interessen for koldkrigsperiodens materielle kulturarv i det danske landskab.

HISTORIER
OM DANMARK

Invitation

Nordjyllands Historiske Museum har fornøjelsen af at invitere dig med ledsager til åbning af første del af projektet "Hemmelige Steder – Koldkrigstidens utilgængelige spor i Nordjylland."

Tirsdag 28. marts kl. 14

Aalborg Historiske Museum, Algade 48, Aalborg
Museet er vært ved et lille traktement.

Venlig hilsen

Leas Chr. Norbach

Museumsdirektør

NORDJYLLANDS HISTORISKE
MUSEUM

**NORDEA
FONDEN**

Hemmelige Steder er en hjemmeside, der indeholder historien om nogle af de mange utilgængelige steder fra koldkrigsperioden. Byggerierne spænder vidt lige fra kommunikationsbunkere over kommandocentraler og ikke mindst REGAN Vest.

Projektet sigter mod at give nysgerrige et kig ind i de hemmelige steder via 360° virtual reality, billeder og supplerende materiale. På den måde får brugeren en fornemmelse af de mange niveauer i koldkrigsperiodens planlægning af den civile beskyttelse.

Som en del af satsningen Historier om Danmark har Slots- og Kulturstyrelsen samt Nordea-fonden støttet projektet.